

Boekbespreking

Alexander van Es. **Anatomie van het gevoel.** Utrecht: Van der Wees; 1999. 187 bladzijden. f 24,50. ISBN 90 5805 015 7.

We veranderen onze curricula regelmatig. Wat bedoeld wordt, is dat de eerste vier jaren van de medische opleidingen regelmatig worden aangepast. De laatste twee jaren van de opleiding bleven in wezen onaangetast: de studenten spelen als co-assistent een uitwedstrijd in een omgeving die hun vreemd is. Nieuwe regels en gebruiken zetten de zorgvuldig opgebouwde zekerheden op losse schroeven. Nieuwe ervaringen raken de studenten tot in de kern. Overleven is belangrijk, vooral in de eerste episode, waarin de confrontatie met deze nieuwe wereld het heftigst is.

Alexander van Es doet verslag van deze eerste periode, het co-assistentschap interne geneeskunde. Hij hield een dagboek bij. De aantekeningen hierin heeft hij bewerkt tot 74 schetsen van anderhalf tot twee pagina's. Deze reeks tafereelen met zijn reflecties daarop laat zich lezen als een roman, een verhaal over de initiatie van de medische student in de artsenwereld van het ziekenhuis. Enkele voorbeelden:

- De eerste prik. Trefzeker beschreven met aandacht voor zijn eigen angst om een patiënt te verwonden, de schaamte dat de patiënt zo dicht bij jou zo zichtbaar en voelbaar vreest en lijdt, omdat jij een onderdeel van het vak nog niet beheerst.
- Verwondering over de omgang tussen specialisten onderling. De verschillen tussen internisten en chirurgen in presenteren en discussiëren. De vete tussen internisten en cardiologen over wie nu wat mag bepalen.
- De dankbaarheid van een patiënt. Het eerste compliment dat je krijgt. Een persoonlijke geldelijke beloning van een patiënt die geen kinderen heeft. Je twijfels om dit geld aan te nemen.

- Het verwarrende medische bedrijf. Bediening door de pastoor tijdens een reanimatie-poging. Een chirurg die met een geamputeerde voet de obductiezaal binnenstapt, met het verhaal dat de patiënte psychische klachten had over haar voet.
- Je eerste examen. Het wachten, de spanning in het begin, het gevoel dat je de examinerator aankan en de trots na afloop als blijkt dat 'ze' je wel een goede dokter in de dop vinden.
- De transformatie. Berusting na enkele weken dat je deze wereld niet kunt veranderen, dus ... je wilt erbij horen; je krijgt complimenten van patiënten, verpleegkundigen en (verhopen nog) van specialisten. Namen verwisselen met de arts-assistent ('mijn assistent!') om een artsbezoeker te imponeren.

Dit relaas over het eerste co-assistentschap veroorzaakte twintig jaar geleden een enorme discussie in medisch Nederland.

Is deze heruitgave gerechtvaardigd? Ja, zeker. Afgezien van enkele anachronismen (glifanane als hét anti-hoofdpijnmiddel, bellen in een telefooncel met kwartjes, de 'baard'-discussie) is de inhoud in essentie nog steeds actueel. Ondanks betere regelingen voor werktijden, ondanks de aandacht voor 'de attitude van de arts' is het ziekenhuisbedrijf nog steeds voor de beginnende co-assistent een in zichzelf gekeerde omgeving, waarin niet de patiënt, maar de organisatie van de zorgverlening centraal lijkt te staan. Ieders positie daarin is de inzet van een spel, dat de co-assistent niet heeft leren spelen. Een absolute aanrader voor alle curriculumveranderaars, wanneer ze de co-assistentschappen onder handen willen nemen: niet zozeer de goedwillende co-assistent, maar de zo treffend in dit boek beschreven context voor de opleiding moet primair worden aangepakt.

Herman van Rossum, Groningen.